

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Kninski spomenici hrvacko-vizantinskoga sloga u zagrebačkom arheologičkom muzeju*).

Tab. II. br. 1—14.

Pri velikoj oskudici pisanih spomenika o životu naših pradjedova u prva četiri stoljeća nakon njihova doseljenja u ove zemlje, u kojima mi dan danas prebivamo, suviše bi bilo dokazivati, koliko su po nas dragocjeni, koliko li znameniti svakojaki predmeti, pa bili oni cjeloviti ili krnjasti, što su nam iz onog davnog i slabo poznatog doba ostali sačuvani, a očito nam povijedaju o naobrazbi, o vijerskom osvjeđenju i o političkoj moći starijih Hrvata svojih gospodara. Još u velike veća biva znamenitost tih predmeta kad osjem što objašnjuju domaću povijest Hrvata, prosiplju jošte obilnu svjetlost u najmračnije doba općenite umjetničke povijesti. Takovi su predmeti svekolike kninske objelodanjene i neobjelodanjene iskopine. Dužnost nam je dakle i domo-

*) Ove je spomenike primilo u dar ravnateljstvo arkeolog. odjela nar. zem. muzeja od preč. gosp. Fra Luigja Maruna, predsjednika stari-narskoga društva u Kninu, i u ime istoga društva sliedećom popratnicom: „Uputio sam Vam za muzej dva sandučića kninskih arkitetoničnih izkopina. Nisu komadi po izbor, jer bolje zadržali smo za se. Na žalost nisu niti duplikati, pače zgoljni ulomci, al za sad treba, da se zadovoljite sa otima, a namjeravam Vam još nješto prikupiti iz drugih mjesta u Dalmaciji, koje sam jur zamjerio, i tako popuniti Vam tu malu zbirku, Dobro bi bilo, da i te komade dadete narisati, i da ih u Viestniku objelodanite, za da se bude imati pri ruci dokaz, ako se slučajno nadju drugi odnosni komadovi“. — Na toli mili i dragocieni dar muzejalno ravnateljstvo najtoplije se zahvaljuje.

Uredništvo.

ljubna i naučenjačka, da pomnjom proučavamo i na svjetlost da iznašamo do najsitnijeg krnjatka kninskih graditeljskih spomenika. Zagrebački muzej posjeduje sljedeće ulomke tih spomenika.

1. Kuke na ulomku sl. I. Tab. II. jesu poput onih na ulomku sl. 11. Buličeve knjige¹⁾ a cijeli ulomak je isto urešen sa kukama, a pod njima sa dvostrukom pletenicom kao i ulomak br. 36. u Bul. knj. Rek bi, da su i iste širine, te pripadaju po svoj prilici jednom te istomu predmetu, zar nadvratniku ili obrubu ciborija. Iz groblja na Kapitolu. Vapnenac, kao i svi ostali.

2. Ulomak sl. II. napominje svojom kompozicijom ulomak br. 26. Bul. knj., ali rek bi da je uži od njega, ter je pouzdana mjera zagrebačkog risača, u kojega se opaža slaba pomnja i pri risanju drugih ulomaka. I na ovom komadu opažaju se u tri reda: najprije zavojice, ali megju njima jedan, mjesto dva okomita konopca kao u br. 26. Bul. knj.; pod njima okrnuto, te niz arkadicâ koje kao da počivaju na stupčićima, dočim su na kom. 26. B. kn. rastavljene četverožljebnijem pilastrima. Na B. kom. 26. su, mjesto natstupinâ, kao dva vodoravna prutka, a to se slabo razabire na zagr. nacrtu II. Na kninskom komadu B. knj. su megju arkadicama kao kestenji, a na zagreb. kom. neima ništa, pod arkadama je na obadva komada po dvostruka pletenica uvijena poput konopca. Zagr. komad je prelomljen odmah izpod pletenice dočim je na kninskomu pod njom krnjatak nekakova pletera. Ja se ipak nebi zakleo da obadva ulomka ne pripadaju jednom te istomu predmetu, neuzdajući se u tačnost zagr. risača. Izkopan na Stupovih u Biskupiji.

3. Na ulomku sl. III. su z gornje strane kuke poput onih na Bolskoj ploči²⁾, a pod njima rek bi da je ista onaka nauzlana trogrebenasta žica kao što je na luku ciborija u Porto iz g. 795—816³⁾ i na jednom ulomku u Pulju u Istri iz IX. vijeka⁴⁾. Pod nauzlanom žicom opaža se trag druge trogrebenaste žice. Ko zna da i taj komad bude ulomak luka ciborija. Na Stupovih u Biskupiji.

4. Na kninskim ulomcima zagreb. muzeja zastupano je pet različitijih vrsti pletenica, kakovih nije još objelodanjeno iz zbirke

¹⁾ Hrvatski spomenici u kninskoj okolici itd.

²⁾ Viestnik. God. XI. Br. 3. str. 65.

³⁾ Cattaneo. L'arch. in It. dal sec. VI. al Mille, str. 151.

⁴⁾ Cattaneo. Nav. dj. str. 182.

«kninskog starinarskog društva», a među njima je samo jedna, *prijekršće* na ulomku br. VIII. iste vrsti kakve je ona objelodanjena na spljeckoj ploči br. 42. u Bul. knj.; sve su ostale četiri dosad kod nas neobjelodanjene oblici. Prijekršće se nahodi još na jednom često spom. pluteju iz crkve S. Abbondio u Como i na jednom križu u Foro Romano iz IX. vijeka. Iz groblja na Kaptolu.

5. Na ulomku sl. VII. je obrubna pletenica iste kompozicije kao što je krivocrtan pleter *c* na spljeckom komadu br. 43. i 46. Bul. knj. U sl. VII. su jedan do drugoga ležeći križići, koji sastoje od četiri spletena polukruga, o kojima se nezna da li se tiču u križalištu sredinom izbočenijeh strana, kao u pleteru sl. 43. B. knj., ili se drukčije prepliću, jer je ulomak nejasno nacrtan. Mjesto krivocrtnijeh na kut stojećijeh ugnutih četvorina, koje su spletene s križićima kao u sl. 43. B. knj., ovgje su trokuti, kojih su vodorravne stranice pravocrtne. Ovo je *četvrta* vrst β slomljenijeh krivocrtnijeh uzlovitijeh pletenica mojega pokušaja klasifikacije¹⁾. Više pletenice, ili pravije pod njom, jer je taj komad s naopaka nacrtan, je početak nekakova pletera. Iz rimo-katol. groblja u Biskupiji.

6. Na ulomku sl. IX. je *pravocrtna četverostruka pletenica*. Iz groblja na Kapitolu.

7. Na ulomku sl. V. je *mješovito-crtna četverostruka pletenica* sastavljena od dvostruke krivocrtne pletenice vrsti A z 2, i krož nju prepletene narodnijem nazivom tako zvane *krivoljice dvostruke* ili *kranjice* t. j. kao neke vrsti dvostruke pravocrtne pletenice. Iz groblja na Kapitolu.

8. Na ulomku sl. IV. je opet nova i lijepa vrst krivocrtne četverostruke pletenice sastavljena od dvije dvostruke krivocrtne pletenice vrsti A z 2, koje se među sobom tako prepliću, da križališta jedne ostaju u središtim previdnijeh krugova druge. Sve ovo pet ulomaka sa pletenicama (IV., V., VII., VIII. i IX.) mogli su biti obrubim plutejâ. Iz groblja na Kapitolu.

9. Lukovâ kao na sl. VI. ima na jednom komadu nadvratnika (arhitrava) u S. Maria in Cosmedin u Rimu iz g. 772—795²⁾. Isti su luci i na opisanom komadu sl. II., samo što oni u sl. VI.

¹⁾ Vidi Viestnik God. XI. Br. 4. str. 116—119. i God. XII. Br. 1. str. 12—14.

²⁾ Cattaneo. Nav. dj. str. 147.

neimaju pupoljaka u kutima megju lukovima kao na sl. II. Na Stupovih u Biskupiji.

10. Na ulomku ploče sl. X. su tako na prividne krugove spletene na kut stojeće krivocrtne ugnute četvorine kao na jednom pluteju crkve S. Maria in Trastevere u Rimu iz god. 827¹⁾, samo što su na rimskom pluteju zvijezdasti cvjetovi u prividnijem krugovima većinom osmerolatični, dočim su na kniinskom ulomku dva šestero- a jedan sedmerolatičan. Na jednoj ploči u Novigradu isto su tako na krugove spletene četvorine, ali su u njima ptice²⁾. Iz rimo-katol. groblja u Biskupiji.

11. Ulomak sl. XI. nosi gori okrnjen komad nekakva pletera, a pod njim četvrtobruč (echinus) urešen sa urezanim jajcima (Eierstab). Iz Knina.

12. Ulomak sl. XII. iste je kompozicije kao br. 27. u B. knj. samo što je ovaj ulomak br. XII. vrlo slabo nacrtan. Obadva ta ulomka su po svoj prilici pripadala istom komadu transenne pred konfesijom. Iz rimo-katol. groblja u Biskupiji.

13. i 14. Ulomci sl. XIII. i XIV. jesu takogjer slabo nacrtani. Na ulomku sl. XIII. opažaju se gori ostanci nekakvog krivocrtnog pletera, te nezgrapan nekakav popriječno narezan trak, a pod njim ptica do repa. Vrat i glava joj naliče istijem čestim paunicâ na bolskoj ploči, o tom razlikom da ova neima ušiju. Nespretno su joj naznačena krila. Pod pticom je kao gornji kraj lijljana. Ptica ispunjuje trokutno polje sa strane luka, koji je bio urešen dvostrukom krivocrtnom pletenicom vrsti A α 1.

Na ulomku br. XIV. ostanci su trokutnog polja zaokvirena konopcem. Ptica neka, zar golubica, gori podignutom glavom ulazi u to polje, ali joj je donja čest tijela vanka njega. Konopac, koji sačinjava donju stranicu trokuta, tanji je i manje jasno je urezan od ostala dva. Ulomak br. XIII. može bit pripadao kakvu luku, ciborija ili kakvijeh vratašaca. XIII. je iz rimo-katol. groblja u Biskupiji, a XIV. iz groblja na Kapitululu.

U Korčuli, o Ivanju 1890.

Frano Radić.

¹⁾ Cattaneo. Nav. dj. str. 158. sl. 93.

²⁾ Jackson. The Dalmatia Quarnero and Istrien, Sv. III.